

Olin tänään Maailmanparannuspäivillä jakamassa Ekosäätiön Pekka Kuusi palkintoa kestävyyspaneelille. Käytin tilaisuudessa tällaisen puheenvuoron:

Parhaimmat onnitteluni riippumattomalle kestävyyspaneelille tästä palkinnosta.

Palaan aluksi Pekka Kuuseen, jonka nimeä kantavasta palkinnosta on kyse. Jos pitäisi pelkistää Kuusen alkoholipoliittikona, sosiaalipoliittikona ja ihmiskuntapoliittikona edustamasta ajatusmaailmasta ja elämäntyöstä oleellisin ja edelleen kestävin asia, niin se on näkemys siitä, miten yhteiskuntapoliitiikan tulee perustua tutkittuun tietoon.

Melkein päivälleen 30 vuotta sitten lausuin väitöstilaisuuteni lectionissa mm:

”Tänään voimme pelkäämättä enää tartuntavaaraa romantiikaksi kääntyneestä rationalismista yhtyä Kuusen korostukseen tutkitun tiedon tarpeellisuudesta yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon palveluksessa.

Korostus on tarpeen, sillä tiedon ja tutkimuksen väheksyminen ja sivuuttaminen on yhtä vahingollista kuin sokea tietoisuskokin, kunhan ymmärrämme että tieto itsessään ei poista tiedon hankintaan, arviointiin ja käyttöön aina liittyviä eettisiä valintoja erilaisten arvopäämäärien kesken.

Tutkimuksen ja päätöksenteon suhde on ikuisuuskysymys, eikä Kuusenkaan aktiivisuus asiassa pysyviä vaikutuksia saanut. Pessimismiin on helppo langeta, kun lukee esim. Jorma Sipilän vuonna 1979 esittämää arviota, jonka mukaan "hallinnossa yleensä ei pidetä kovinkaan arvokkaana tieteen antamaa apua", ehkä siksi, että "hallinnon on vaikea saada tutkijoilta vastauksia esitettyihin kysymyksiin", ja jos "tutkijat ehdottavat toimia, ne ovat tavallisesta mahdottomia toteuttaa olemassa olevissa puitteissa".

Reaalipoliittinen loppupäätelmä voi siten olla, että tutkimustieto on niin arvokas asia päätöksenteon käytössä, että sitä kannattaa pyytää, vaikkei saisikaan.”

Kuusen edustama luottamus tutkimuksen tuottamaan tietoon on erityisen tärkeätä juuri nyt nykymaailmassa, jolloin sekä tieteen tulokset että totuus käsitteenä redusoidaan mielipiteiksi muiden joukossa.

Tutkitun tiedon luonteeseen kuuluu, ettei sitä koskaan voi olla liikaa. Verrattuna tilanteeseen vielä 30 vuotta sitten tiedämme tänään paljon enemmän ilmastonmuutoksesta ja sen seurauksista, ei enää vain teoreettisten skenaarioitten perusteella, vaan ihan empiiristesti havaittujen tosiasioiden tuottamien näyttöjen ansiosta – tappavat helteet, tuhoisat maastopalot, jäätikköromahdukset yms.

Ja vaikka luontokadosta tarvitaan edelleen enemmän tutkittua tietoa, on sitäkin jo aivan riittävästi olemassa. Voimme siten varauksetta yhtyä kestävyyspaneelin hallitusohjelmavisioon siitä, miten on asetettava luonnon ja ihmisten hyvinvointi politiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi, tehtävä talous reiluksi niin että se toimii luonnon kantokyvyn rajoissa ja nostettava planetaarinen turvallisuus päätöksenteon keskiöön.

Näin yleispiirteisesti ilmaistuna nämä periaatteet voivat hyvinkin löytyä seuraavan hallituksen ohjelmasta hallituksen kokoonpanosta riippumatta. Eri asia sitten on, millaisia käytännön toimia näiden periaatteiden toteuttamiseksi hallitusohjelmaan mahtuu, ja sen jälkeenkin on vielä eri asia, tullaanko niitä myös täytäntöön panemaan.

Tutkitun tiedon asema politiikassa ei suinkaan ole vakaa ja kunnioitettu. Maailmassa on päinvastoin jalansijaa voimistamassa pöyhöpulistinen ilmiö, jossa tieteellistä tutkimusta vähätellään ja maallikkomielipiteet korotetaan sen rinnalle ja jota voi kutsua totuuden jälkeiseksi ajaksi tai ”mutu-tiedon” (musta tuntuu) nousuksi. Tässä kehityksessä vuosikymmenten empiirinen tutkimus ja tiedeyhteisön konsensus saatetaan kuitata vain ”yhtenä mielipiteenä muiden joukossa”.

En kuitenkaan vielä oletta, että tieteenvastaisuus ja denialismi voisivat seuraavalla kaudella toimia kestävyyspaneelin määrittämien tavoitteiden toteuttamista vastaan. Sen sijaan on jälleen odotettavissa, että muut asiat – velkaantumiskehityksen torjumisesta ja turvallisuudelle perusteltujen puolustusmenojen korotuspaineesta johtuvat – työntävät ekologisesti välttämättömiksi tiedetyt ja kenties hallitusohjelmassakin tunnistetut rahallista panosta vaativat tarpeet taka-alalle.

Yhtä vähän kuin yksi ihminen voi omilla elintapavalinnoillaan pelastaa maapalloa ei Suomi tietenkään yksin kykene torjumaan koko ihmiskuntaan kohdistuvia eksistentiaalisia uhkia. Tällä en väheksy yksittäisten ihmisten elämäntapavalintojen merkitystä ja jokainen joka tekee oikeita valintoja ennen kuin verot ja lait siihen myös vitkuttelijoita ohjaavat ovat tärkeitä edelläkävijöitä.

Sitäkin merkittävämpää on kuitenkin se, mitä kuusimiljoonainen Suomi tekee aidosti kestävä kehityksen ja vihreän siirtymän toteuttamiseksi. Paitsi että ajattelu, jonka mukaan meidän ei tarvitse tehdä mitään ennen kuin myös kaikki meitä suuremmat maat sitoutuvat samanlaisiin toimiin on sekä eettisesti että käytännöllisesti kestäväntöntä, on se myös romuttamassa mahdollisuutemme vaikuttaa kansainvälisesti asioihin.

Voidaksemme uskottavasti vaatia kaikilta sitoutumista ilmastonmuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseen on meidän myös itse tehtävä se, mitä haluamme kaikkien muidenkin tekevän tämän eteen.

Suomella vieläkin hyvämaineisena pohjoismaana ja Euroopan Unionin jäsenvaltiona on hyvät mahdollisuudet halutessaan osoittaa myös kansainvälistä johtajuutta inhimillistä elämää vaarantavien eksistentiaalisten uhkien torjunnassa.

Euroopan Unioni on tässä keskeisessä asemassa, sillä unionilla on toimivaltaa jonka käytöllä on myös laajempia seurauksia kuin vain siihen, miten EU-maissa toimitaan, sillä EU:n asettamilla säännöillä ja standardeilla on unionin rajat ylittäviä vaikutuksia. Valitettavasti näyttää kuitenkin siltä että näitäkin vaikutusmahdollisuuksia toimia kestävämmän kehityksen puolesta halutaan deregulaatio-vimman merkeissä heikentää.

Suomen vaikutusmahdollisuudet ovat diplomatiassa, joka vaatii luotettavuutta ja uskottavuutta. Sitä saadaan vain siten että olemme itse kärjessä tekemässä sitä, mitä haluamme kaikkien muiden tekevän.

Luotettavuus edellyttää myös sitä, että meillä on käytössämme paras mahdollinen tietopohja aloitteidemme ja esitystemme tueksi. Kestävyyspaneeli tekee tässä suhteessa välttämätöntä ja arvokasta työtä niin omien toimien kuin kansainvälisten tavoitteiden perustaksi.

Sopii kuitenkin kysyä, onko tämä kansainvälinen vaikuttamisyrittäminen enää minkäänlainen prioriteetti Suomen ulkopolitiikassa? Edellinen presidentti ei ainakaan toisella kaudellaan pitänyt yhtään merkittävää puhetta, jossa ilmastonmuutoksen torjunta ei olisi mainittu. Nyt elokuun suurlähettiläspäivillä ei asiaa mainittu sen enempää presidentin kuin yhdenkään ministerin puheenvuorossa.

Jonkinasteisesti ymmärrettävä selitys tälle on, että maailmassa, jota leimaavat käynnissä olevat sodat ja kansanmurhan mittasuhteet saavuttaneet rikokset ihmisyyttä vastaan, ovat välittömät sotilaalliset turvallisuusuhat työntäneet ilmastonmuutoksen ja luontokadon eksistentiaaliset uhat taka-alalle.

Ydinasesodan uhka onkin todella eksistentiaalisista uhista ensisijainen, sillä yhdestäkin ydinräjäytyksestä alkanut ydinaseiden käyttö voi muutamassa päivässä johtaa samansuuruiseen tuhoon, jonka aikaansaamiseen ilmastonmuutoksen ja luontokadon eteneminen voi viedä vielä vuosikausia. Globaalin ydinasepelotteen ylläpitäminen on tarpeen niin kauan kuin yleistä ydinaseriisuntaa ei ole toteutettu, mutta sitä ei ylläpidetä vaan sitä heikennetään nykyisellä kaikkien ydinasevaltojen varustelukilpailulla ja ydinaseiden levittämällä, joka perustuu rajoitetun ydinasesodan ja ns. taktisten ydinaseiden käyttömahdollisuuteen.

Siksi on syytä olla huolestunut Suomen täysin vastuuttomasta antautumisesta ydinaseuskon varaan. Huolestunut tulee olla siitakin, miten niin hallituksen kuin opposition mielestä tärkein ja ajankohtaisin kysymys näyttää olevan se, miten bensiinin hintaa saataisiin lasketuksi ja palata takaisin ikuisesti halvan energian aikaan.

Politiikassa on nyttemmin pyritty sitouttamaan päättäjät yli vaalikauden ulottuviin pitkäaikaisiin ratkaisuihin. Tällaisia ovat sopimus ns. velkajarrusta, samoin kuin tavoite nostaa puolustuksen ja varustelun osuus kansantulosta 5 prosenttiin. Nämä ovat syrjäyttäneet aiemmat jo niitä tehtäessä paljon löysemmin otettuihin tavoitteisiin, kuten vähän äänin on luovuttu kehitysyhteistyölle asetetusta 0,7 prosentin BKT tavoitteesta.

Kestävyyspaneelikaan ei ole ryhtynyt asettamaan mitään varainkäyttöön liittyviä määrällisiä tavoitteita. Se on minusta sekä rehellistä että ymmärrettävää sillä laskelmien esittäminen välttämättömien sopeutustoimien kustannuksista olisi vain ilmaan heitettyjen lukujen tuottamista ilman luotettavaa todellisuuskysyntää. (Tällainen epävarmuus ei kuitenkaan estä esittämästä täsmällisiä vaatimuksia sotilasmenoille vaikka niiden konkreettinen yhteys turvallisuuteen on yhtä lailla hatusta vedettyä tietoa.)

Aseiden valmistelu on aina luonnonvarojen tuhlausta ja niiden käyttäminen merkitsee aina myös luontotuhoa. Epäilen kuitenkin, että hallitusohjelman sanamuodoista riippumatta asevarustelun tarpeet asetetaan todellisessa valintatilanteessa ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjumisen edelle.

Kuitenkin on kyse turvallisuusuhkien torjumisesta eikä tällaisia tarpeita voi ja pitää asettaa vastakkain.

En ole kyseenalaistanut sitä miten hyväkin hallitusohjelma voi jäädä toteuttamatta lietsoakseni pessimismiiä vaan päinvastoin kehottaakseni meitä kaikkia käyttämään osallistuvan demokratian mahdollisuuksia kansalaisina ja kansalaisjärjestöjen toimijoina varmistamaan sen, ettei näin pääse tapahtumaan.

Erkki Tuomioja